

occasionum efficaciter hominem promoverit illique voluntati coëxstiterit, posse per unum alterumve diem perseverare, ita, ut pro absolutione sufficiat, S^o Alph. dubium non est (*H. Ap. tr. 16 n. 20*): secus vero, si quis ex mera devotione aut ob implendum votum similemque causam confiteretur.

²⁵¹ 3. Ceterum practice insistendum est in eo, ut fideles assuescant in ipsa immediata praeparatione ad confessionem justum tempus in considerandis motivis ad dolorem excitantibus, in eoque ferventer concipiendo impendere: quia ab ea ipsa praeparatione major fructus sacramentalis absolutionis dependet.

E contrario autem, post factum ob defectum necessariae connexionis doloris cum confessione, modo de dolore habito constet, non est imponendum onus confessionem iterandi, tum ob contrariam opinionem de materia sacramenti, tum maxime quia vix accidit, ut dolor antea utcumque elicitus, quum quis postea confiteri vult, non aliquo modo renovetur atque cum confessione ejusve intentione satis coëxistat. Solummodo si de periculo mortis agitur, seu de periculo, ne poenitens ante absolutionem iterum susceptam moriatur: securiora, quantum fieri potest, sectanda sunt, siquidem in illa necessitate leviora etiam dubia attendere, ne ullum aeternae salutis periculum remaneat, prudentiae est.

4. Dolorem non amplius perseverare, sed necessario denuo concipiendum esse, si intercesserit novum peccatum mortale, evidens est. At non ita certe solvitur quaestio circa dolorem de venialibus peccatis, utrum scil. dolor universali motivo circa venialia peccata conceptus revocetur per quodlibet peccatum veniale, an possit perseverare. Quodsi primum affirmatur, non raro scrupuli excitari possunt, nisi dolor immediate ante confessionem renovetur. At quamquam id est optimum, tamen necessarium non est, si peccatum novum certo levius est, quam ea, quae poenitens, quum dolorem eliceret, confiteri intendit: cf. *Tamburini meth. conf. lib. 1 cap. 3 § 4*.

esse debet) dici nequit, tamen de valore sacramenti dubitandum non est. Nam si post confessionem ante absolutionem verus dolor sequitur, ipsa absolutionis humilis expectatio accusationem priorem quasi resumit atque perficit, imo fit ipsa accusatio dolorosa externe manifestata, quae proxime sit materia sacramenti.

2. Si quis ex proposito confitendi se disponit, et excussa conscientia dolorem elicit —; qui modus communior et planior est et esse debet.

3. Si quis occasione aliqua ad veram peccatorum detestationem et dolorem et ad efficacem reconciliationis cum Deo perficiendae desiderium movetur, atque propterea voluntatem confitendi concipit, vel confessionem facit.

Quodsi dolor neque ex voluntate confitendi ortus est, neque ad propositum confitendi hominem permovet: dubitari potest, num actus a confessione adeo separatus cum illa in materiam sacramenti coalescat. Cum tali igitur probabili defectu voluntarie petere absolutionem non licet. Attamen practice de hoc defectu vix ita constabit, ut postea confessio injungatur iteranda, nisi forte aliae rationes accedant, cur necessarium sit, ut poenitentis saluti per novam aliqualem confessionem et absolutionem securius provideatur.

5. Alia causa discutienda restat, quae cum ea, quam modo n. 2 tetigi,²⁵² cohaeret, vid. num dolor semel elicitus isque universalis, qui sese extendebat ad peccata tum memoriae obversantia, tum oblivioni tradita, etiam sufficiat ad absolutionem denuo recipiendam, dolore non renovato.

Si latius quaestionis sensus sumitur, quaeri potest, *utrum unus idemque doloris actus pro pluribus absolutionibus sacramentalibus sufficiat, necne.*

R. 1. Auctores non pauci indiscriminatim id affirmant, sive secunda vel tertia vice alia quoque, sive eadem tantum peccata confessus fueris, ita, ut de iisdem peccatis aliquis pluries absolvi possit, dolore neque renovato neque revocato, sed habitualiter et virtualiter permanente. — Verum, si hoc ita intelligunt, quasi post hebdomades et menses iterata fieri possit absolutio, id sane valde dubium est: 1) quia illa virtualis perseverantia doloris, quae requiritur, non de sola habituali animi dispositione intelligi debet, sed de ea virtuali persistentia, quae connectat dolorem intentionaliter cum absolutione (cf. *Tamb. l. c. l. 1 c. 2 § 5*); 2) quia gravis ratio contra hanc opinionem ex eo petitur, quod totum iudicium sacramentale finitum atque perfectum sit; ergo ut novum inchoetur, non solum nova accusatio, sed etiam nova peccatorum detestatio prorsus requiri videtur (ita *Henriquez, Vasquez, Bonacina de poenit. disp. 5 q. 4 punct. 4 n. 1*: ubi complures alios scriptores invenies allegatos).

R. 2. Si vero poenitens post absolutionem receptam recordatur peccati ex oblivione omissi, idque nunc confessario declarat: non videtur necessaria doloris renovatio, modo dolor antea conceptus sese extenderit ad omnia peccata etiam forte memoriae non occurrentia. Nam in hoc casu iudicium nondum objective completum erat. Dolor et intentio implicita recipiendi absolutionem fuerat circa omnia peccata sive accusata, sive inculpabiliter omissa: et sicut renovatio doloris nullatenus necessaria fuisset, si poenitens peccati illius post dolorem universalem habitum tandem recordatus fuisset et immediate ante absolutionem primo datam declarasset, ita neque nunc necessaria est, quum perinde sit, aut plures particulares absolutiones, aut unam generalem et omnia peccata respicientem accipere. Quamquam igitur conveniat et consultum sit, in tali casu breviter renovare dolorem, id quod facillime fit et certo auget gratiam vi secundae absolutionis recipiendam: — tamen ad valorem et essentiam secundae absolutionis non requiritur. Vide *Baller. notam ad Gury II. n. 448*.

NB. Quamquam aliquot scriptores, leviori ratione innixi contradicunt, atque semper doloris actum repeti omnino volunt, eorum opinio tamen obligationem securiora eligendi inducere nequit, quum poenitens semper supponatur jam satis certo justificatus esse: ut autem juri divino, quod omnium peccatorum directam absolutionem postulat, satisfactum esse censeatur, sufficit illi satisfieri secundum sententiam solida ratione fundatam, etsi ab aliquibus leviter impugnatam.

§ 2.

De dotibus contritionis.

De dotibus contritionis acturi, contritionem generice sumimus,²⁵³ prout et perfectam contritionem et attritionem sub se continet: nam proprietates, quae requiruntur, ut homo vi contritionis sive perfectae extra sacramentum, sive imperfectae cum sacramento veniam pecca-

torum consequatur, communes sunt. Revocantur doctrinâ in omnes fere catechismos receptâ ad quatuor.

I. Contritio debet esse interna et *vera*, eaque *formalis*; ergo non sufficit contritio vel attritio existimata. Neque sufficit dolor in altero actu fortasse implicite contentus: ita ut, si possibile sit, aliquem solum caritatis actum elicere atque, illo solo elicitio, peccata sua accusare, is justificetur quidem vi caritatis, absolutionem tamen valide accipere non possit.

II. Contritio debet esse *appretiative summa*, ita ut poenitens peccatum supra omnia alia mala detestetur atque *absolute* sub quavis hypothese paratus sit non amplius peccare. Dummodo vero homo *absolute* sese avertat a peccato, comparatio cum aliis malis expresse fieri non debet, imo id imprudentissimum et periculosum est atque aptum ad extinguendum dolorem et propositum antea rite conceptum. — Quare plerumque ejusmodi comparationes, si menti sese obtrudunt, potius positiva fuga excludendae sunt et generali illa voluntate superandae cogitando: gratia divina suo tempore mihi aderit, cum illâ statuo absolute non peccare.

III. Contritio debet esse *supernaturalis*, i. e. tum ope supernaturalis auxiliî divini, tum ex motivo supernaturali fide noto a poenitente concepta. Posterius elementum potioris momenti est, quum, homine faciente quod suum est, Deus in supernaturali ope ferenda non sit defuturus.

IV. Contritio *universalis* esse debet, si de peccatis *mortalibus* agitur, ita ut aut singularibus motivis singula et omnia peccata commissa, aut uno motivo universali omnia peccata sive nota sive ignota comprehendantur.

284 **Uberior explicatio.** Ad I. nota: 1. Antiquitus plures scriptores in oppositione ad contritionem omnem illum dolorem vocaverunt attritionem, qui utcumque a perfecta contritione deficeret sive propter motivum inferius, sive propter defectum firmi propositi et voluntatis, sive propter defectum detestationis super omnia.

Aliqui dein putaverunt, pro absolutione sacramentali requiri et sufficere contritionem existimatam eo sensu, ut 1) poenitens debeat conari et se pervenisse putare ad actum perfectae contritionis, 2) sufficiat vero haec *putativa* contritio, *utcumque* tandem a vera ratione contritionis dolor re ipsa deficiat.

At utrumque falsum est. Nam 1) non sufficit, si attritio eo defectu laborat, ut sit velleitas tantum vel non detestatio super omnia; neque eam jam genuinam attritionem vocamus; 2) sufficit vero, ut homo etiam sciens in attritione haereat, modo quatuor illae dotes enumeratae adsint, utcumque motivum doloris super omnia firmi caritate inferius sit. Cf. Busenb. tr. IV. (*de sacr. poen.*) c. 1 d. II. resolv. 1 et 2.

2. *Formalem* dolorem ex communi et prorsus tenenda sententia requiri, vide Lacroix l. 6 p. 2 n. 666. Contrarium, vid. sufficere contritionem virtuales in amore aut in proposito formali inclusam (si tamen virtualis seu implicita manere potest), docuere ut probabile Vega, Viet.,

Tamb. etc.: quam sententiam Suarez vocat temerariam, imo Vasquez erroneam, alii tamen ejusmodi censuram severiorem esse putant.

Ceterum notatu digna sunt verba Reuter *theol. mor.* p. IV. n. 247: „Quamquam qui *memor peccatorum* elicit actum perfectae caritatis, angustiae non debet de defectu doloris formalis. Est enim moraliter impossibile, ut memor peccatorum amet Deum super omnia, quin sua peccata detestetur. Et idem est de proposito de vitandis amore Dei peccatis; neque enim hoc sine formali dolore esse moraliter potest.“ Idem autem videtur dicendum esse de quocumque proposito efficaci ex peccati odio propter supernaturale motivum oriundo. Etsi enim odium non dicat ex se formaliter detestationem et dolorem *praeteriti* peccati, attamen moraliter necessario illam etiam producit in eo, qui se peccasse recordatur. (Cf. etiam Vasquez *de poenit.* quaest. 86 dub. 4 *de proposito.*)

Ad II. 1. Dicitur contritio debere esse *appretiative summa*, non intensiva summa. Sc. intensio actûs ejus substantiam non mutat, et quamquam quo intensior, eo melior est, tamen certa aliqua intensitas requiri nequit, nisi omnia in dubium vocare et perpetuos scrupulos cedere velis, neque illa intensitas ullo argumento ut necessaria probatur. — Imo id quoque fidelibus sciendum est, dolorem intensiorem et magis sensibilem, qui sentiat propter temporalia damna, amicorum et cognatorum mortem, nullatenus impedire, quominus dolor *appretiative* major de peccato concipiatur: ejus rei certum argumentum est, quando homo ita sese disponit, ut, si per peccatum posset, tamen damno illi temporali remedium afferre nollet.

2. Est difficultas a theologis proposita, attritionem ex metu gehennae conceptam non videri esse super omnia, quum poenam plus quam peccatum detestetur.

Ad hanc difficultatem et intelligendam et solvendam notandum est, esse duplicem timorem poenarum, unum serviliter servilem, alterum simpliciter servilem: (distinguitur ab illo timore *filialis*, qui ad caritatem pertinet). Timor serviliter servilis poenam timet, peccatum nullo modo, sed relinquit in homine affectum praesentem ad peccatum, quum ita dispositus sit, ut peccare velit, atque peccaret, si poena non esset: ille affectus ipse peccaminosus est, et non tantum poenam plus timet quam peccatum, sed peccatum potius amat quam timet. — Timor simpliciter servilis propter poenam peccatum timet et detestatur ejusque affectum excludit; qui timor bonus est, et, si reliquae conditiones adsunt, ad justificationem in sacramento accipiendam proxime disponit, ut Trid. sess. 14 docet. Si ergo aliquis dicit, hanc attritionem plus seu potius timere poenam quam peccatum, respondendum est distinctione: Si illud *potius* (nam illud *plus* nullatenus recte dicitur) indicet rationem causalitatis, id concedo, siquidem *tota* ratio motiva detestandi peccati est; si illud *potius* indicat rationem praelectionis, id omnino negandum est: nam qui propter poenam peccatum odit et fugit, non eligit prae peccati fuga fugam poenae, seu non vult *peccando* poenam effugere, sed *non-peccando* poenam effugere vult; neque unquam poena et peccatum erunt objecta, inter quae electio facienda sit, quare ut homo peccatum absolute et in omni casu vitet, necesse non est fugiat peccatum *supra* poenam gehennae, sed *eadem fuga cum* gehenna, at supra omnia mala, quorum perpessio ad vitandum peccatum possibilis fieri valeat.

Quare id concedendum est, attritionem ex metu gehennae *satis* quidem, etsi *non perfecte* super omnia peccatum detestari: hoc fit per contritionem

perfectam, quae id in peccato considerat et super omnia detestatur, quod vere summam rationem mali in peccato habet, sc. oppositionem ad Deum ejusque beneplacitum, seu quod peccatum aliquo modo malum Dei sit.

3. Sicut nulla certa actus intensitas in contritione requiritur, ita neque certa temporis diurnitas, quum uno momento sive attritio sive contritio concipi possit: at practice fideles in eliciendo dolore ante confessionem aliquod tempus insumere tenentur, neque consuetâ formulâ superficie tenus recitandâ contenti esse debent: secus aut nullus aut valde debilis dolor concipitur.

286 Ad III. 1. Genesim doloris, qui ad justificationem praeparat, descriptam habes in Trid. sess. 6 cap. 6: et quamquam non omnes et singuli actus, qui ibi enumerantur, formaliter adesse debent, tamen quodlibet motivum, quo moveri possimus ad dolendum de peccatis, ut oportet ad salutem, ex fide concipi debet.

Unde etiam fere solvitur quaestio, quam theologi aliqui scrupulosius movent, utrum ante sacramentum poenitentiae *actus fidei et spei* explicite concipi oporteat, an satis sit implicite.

Ut enim ab actu fidei ordiamur, si exigas, ut poenitens *ante seu praeter doloris actum* concipere debuerit expresse et reflexe actum fidei cum sua ratione motiva seu objecto formali, id sine causa requiras, nisi ab eo, qui contra fidem peccans fidem amiserit: at si assensum in aliquam veritatem *ut fide notam* ab habitu fidei oriundum intelligas, ille sine dubio requiritur, quum secus impossibile sit, ex supernaturali motivo dolorem concipere.

Quare sine dubio formalis actus fidei et explicitus requiritur, sed ille etiam sine dubio adest seu adfuit, si modo de dolore necessario constiterit.

Rectissime igitur S. Alph. n. 439 secundum Lugo et Escobar diversas theologorum opiniones, si sane intelligantur, conciliari posse dicit, quum homo formaliter quidem credere debeat, sed non reflexe et ex *distincta* motivorum fidei apprehensione. Similiter fere de spe dicitur, „quum quis accedit ad confessionem vere poenitens . . . ad remissionem suorum peccatorum recipiendam . . ., explicite (non jam reflexe, sed exercite) sperat, per sacramentum Deum remissurum sibi peccata propter merita Christi“. Haec utique valent de homine fidei, qui de rebus ad salutem necessariis instructus sit. Consentit Reuter *theol. mor.* p. II. n. 36 et p. IV. n. 247. Confer, quae de *sacram. in gener.* cap. V. § 2 n. 51 dixi.

2. Multa autem et diversa motiva doloris a fide nobis subministrantur, quae tamen, nisi habeas caritatem, ad metum poenarum et ad odium turpitudinis peccati revocantur. Haec enim turpitudine multiplex est, quum et generales illas malitias, quas in tomo I. de peccatis agens memoravi, et specialem singulis peccatis propriam malitiam et oppositionem ad proprias virtutes complectatur. Adde passionem Christi (quam ad motivum caritatis referre licet), et foeditatem animae, quae per privationem gratiae sanctificantis etc. incurritur. Haec omnia

motiva *aeterna* vocari licet: imo non immerito ipsas poenas purgatorii motivis aeternis adnumeramus, quum illae poenae hanc vitam ejusque mala transcendunt et tum locum habeant, quando humana anima jam a vita temporali ad vitam aeternitatis translata est. Sufficere autem quodlibet horum motivorum ad attritionem rite concipiendam, certum est, neque necessarium est tale motivum concipere, quod fide nobis *primo* revelatum sit — sunt enim multa, quae *et fide et ratione* tenemus — dummodo ne per solam rationem, sed per fidem re ipsa menti obversetur. At si quando ex motivo *particulari* (sc. ex particulari alicujus peccati foeditate, quamquam ut fide nota) dolor concipitur, praestat aliquod motivum universale sive timoris, sive odii illius foeditatis, quae in *omni* peccato (mortali) est, adjungere, ne forte propter peccatum aliud latens e memoria elapsum dolor insufficientis reddatur vel dubius.

3. *Supernaturalis* quidem dolor etiam esse potest, qui ex considera-²⁸⁷ tione poenarum hujus vitae, ut a Deo inflictarum, oritur, non tamen ita certo *absolutus*. Nam revera non sola ratione, sed fide etiam docemur, Deum res ita ordinasse, ut ex peccato diversa mala sequerentur, eumque consuevisse propter peccata tum privata tum communia mala et flagella in homines immittere. Suntne igitur haec mala sufficiens motivum attritionis, quae cum sacramento veniam peccatorum consequatur? Sunt qui negent, sunt qui affirmant. Sed etiam ex magno numero eorum, qui pro affirmante sententia afferuntur, si recte eorum doctrina inspicitur, minime omnes simpliciter affirmant. Unus Suarez sufficiat. Ejus doctrina colligitur ex disp. 20 sect. 2 n. 10 et disp. 5 sect. 2 n. 15. Priore loco ita dicit: „Unde ulterius colligo, hujusmodi attritionem debere esse ex aliquo motivo divino et supernaturali. Et imprimis, quod non sufficiat motivum temporale et humanum, satis colligitur ex Conc. Trid. . . : deinde est aperta ratio, quia tale motivum revera *non avertit voluntatem ab affectu peccati* . . . Quod autem hoc motivum debeat esse supernaturale, probandum est ex generali principio horum actuum supernaturalium . . .“ — Altero loco (disp. 5) haec habentur: „Vega l. 13 in Tridentinum c. 14 concedit, detestationem ob metum aliarum poenarum (praeter gehennam) esse attritionem (sc. sufficientem). Quae sententia vera erit, si intelligamus, illum timorem non esse mere humanum et naturalem, sed divinum et supernaturalem. Itaque, quamvis poenae temporales sint, si tamen considerantur *ut inflictæ a Deo et ut nobis indicant iram ejus et quodammodo inchoant divinum supplicium*, nisi emendemur: sub ea ratione possunt movere ad supernaturalem attritionem, quae optime reducitur ad illam, quae est ex metu gehennae, sicut sperare a Deo bona temporalia sub aliqua habitudine ad vitam aeternam, seu ad specialem vel supernaturalem Dei providentiam, ad virtutem spei pertinet.“

Cui doctrinae subscribendum esse censeo. At facile patet, eum, qui *ita* poenas temporales consideret, non in illis solis haerere, sed ab illis occasione sumere, ut transeat ad considerandam divinam justitiam, quae in gravioribus et aeternis poenis infligendis compleatur; quae consideratio generat — ut Lugo *de poenit.* d. 5 n. 141 suam sententiam exponit — „timorem Dei potentis illas *et alias* poenas infligere.“ Quodsi quis ad *eam* considerationem transit, sine dubio moveri potest ad voluntatem absolutam